

"Ja kerran, kun kukkani kuolee ja tuoksuni häviää"

Trauman ja taiteilijuuden narratiivit Hellevi Takkisen *Harmaassa sinipiassa* (1949) ja teoksen esipuheessa

Helmi Häggman

Kandidaatintutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Kotimainen kirjallisuus

Historian, kulttuurin ja taiteidentutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

3/2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Kotimainen kirjallisuus

Helmi Häggman

"Ja kerran, kun kukkani kuolee ja tuoksuni katoaa": Trauman ja taiteilijuuden narratiivit Hellevi Takkisen *Harmaassa sinipiassa* (1949) ja teoksen esipuheessa
Sivumäärät: 25

Tässä tutkielmassa tutkin Hellevi Takkisen postuumisti julkaistua *Harmaata sinipiikaa* sekä teoksen esipuhetta narratiivisen hermeneutiikan kehyksen pohjalta. Nostan siis teoksesta esiin narratiiveja, jotka liittyvät traumaan ja taiteilijuuteen. Takkisen proosateoksen personifioitu kukkakuvasto sekä symbolistiset elementit toimivat allegorisina trauman prosessien kuvauksina. Anne Whiteheadin traumafiktion ja Walter Melionin personifikaation teorioita luennassani yhdistäen tulkitsen kirjassa esiintyvien personifikaatioiden merkityksiä henkilöasetelmissä ja kirjan rakenteessa. Tuon tutkimuksen ohessa esiin 1930–1940-lukujen Suomen yhteiskunnallista ilmapiiriä ja selvitan niiden yhteyksiä kirjasta esiin nousevaan menetyksen traumaan. Kaunokirjallisen osuuden ja esipuheen narratiivit sekä limittyvät että asettuvat toisiaan vastaan. Tähän vaikuttavat arvomaailmojen jäsentelyiden eroavaisuudet mutta myös tekstilajien erot itse teoksen ollessa fiktiivinen siinä missä esipuhe on ei-fiktiivinen tekstilaji.

Puran auki esipuheen funktioita Gerard Genetten parateksti-teorian avulla ja teen selvitystä Elma Takkisen valta-asemasta suhteessa teokseen sekä Hellevi Takkisesta muotoutuvaan taiteilijakuvaan. Elma Takkisen esipuhe sitoo kirjaa kansalliseen ja kristilliseen arvomaailmaan sekä rinnastaa Harmaan sinipiian fiktiivisen hahmon Hellevi Takkisen tarinaan. Nämä rinnastukset tuodaan esiin sairauden ja kohtalonomaisuuden narratiiveihin kiedottuina. Samalla Elma Takkinen tulee toisintaneeksi myyttisiä ja romantisoituja mielikuvia nuorena sairauten kuolleista taiteilijoista. Nämä mielikuvat ja narratiivit tarkentuvat runoilijan ja runotytön hahmoihin sekä tyttökirjallisuuteen. Tutkielmassa osoitan, että Elma Takkinen osaltaan aktiivisesti luo taiteilijakuvaa Hellevi Takkisesta sekä vaikuttaa kirjan lajin määrittämiseen. Yhdistän tutkimustulokset moniulotteisiin trauman ja surun jäsentelyn prosesseihin sekä kaunokirjallisen osuuden että esipuheen osalta.

Avainsanat: Hellevi Takkinen, traumat, taiteilijuus, parateksti, tyttökirjat

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen lähtökohtia	4
1.2	Teoreettinen kehys	5
2	Sinipiika ajan paineessa	9
2.1	Kirjallisuuden temppeleissä: Maailmankuva esipuheessa / teoksessa	9
2.2	"Suru, missä olet, rakastan sinua": Henkilöasetelma teoksessa	12
2.3	Ikuisuuden kukkia: Arvomaailman kriisiytyminen teoksessa	14
3	Myyttiset narratiivit	17
3.1	Varhain kuollut: Esipuheen problematisointi	17
3.2	"Hän oli kevyt ja hauras kuin tuoksu": Sairaus ja taiteilijuus	19
3.3	Mistä on pienet runotytöt tehty?	21
	Lopuksi	24
	Lähteet	25

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohtia

Hellevi Takkisen kirjoittama ja Maija Karman kuvittama¹ *Harmaa sinipiika: satusikermä* (1949) on symbolistinen proosateos kirjan päähenkilön Harmaan sinipiian pakomatkasta – tai itsensä etsinnästä. Käytän viitteissä kirjasta lyhennettä HS. Kirjassa Harmaa sinipiika pakenee häntä rakastavaa Surua, jonka "[j]ulma elämä, jonka käsiin kaikki syntynyt lasketaan, oli nähdessään [Harmaan sinipiian] ensimmäisen kerran antanut hänelle" (HS 10). Kirjan juoni etenee kuitenkin Surun näkökulmasta, ja Harmaa sinipiika on mukana tarinassa lähinnä epäsuorasti. Harmaata sinipiikaa etsiessään Suru päätyy unitemppeliin, jonne sinipiikat kuoltuaan palaavat kirjoittamaan nimensä untemppeliin, ja jossa hän tapaa Varjoritarin, Unitemppelin herran (HS 16). Yhdessä he lähtevät etsimään Harmaata sinipiikaa seuraten hänen jälkeensä jättämiä kyynelhelmiä, kirjan sisäkertomuksia.

Kirja on herkkä kuvaus surun käsittelystä sekä sirpaloituneen minäkuvan uudelleenrakentamisesta, kauneuden löytämisestä toivottoman tilanteen keskeltä. *Harmaa sinipiika* on kirjallisuuden kentällä melko tuntematon teos, jonka korkealentoinen sisältö, kirjailijan traaginen taustatarina sekä julkaisukonteksti luovat erikoisen kokonaisuuden. Kirja on julkaistu postuumisti vain muutamaa kuukautta myöhemmin nuoren, 19-vuotiaan syöpää sairastaneen kirjailijan kuolemasta. Tapahtumia sekä tunteja kirjan taustalla valottaa kirjailijan äidin Elma Takkisen kirjoittama pakahduttava, jopa runollinen esipuhe, joka on jo itsessään kiinnostava ja tärkeä osa kirjaa. Esipuhe myös vaikuttaa monella tapaa teoksen kokonaisuuteen ja siitä tekemiini tulkintoihin. Tutkin teoksessa ilmeneviä trauman ja kulttuuristen ideaalien välisiä suhteita peilaten niitä teoksen esipuheeseen ja sen kautta juontuviin narratiiveihin taiteilijuudesta. Olen kiinnostunut teoksessa esiintyvistä personifikaatioista, joiden tulkinnan avulla liitän *Harmaan sinipiian* traumafiktion piiriin. Olennainen tutkimuksessani esiin nouseva tarkastelukulma on se, miten näitä eri tekstityyppejä voi tarkastella traumafiktiona. Kummatkin tekstit pyrkivät luomaan eheyttä sirpaloituneista odotuksista. Tämä tapahtuu kaunokirjallisessa osiossa fiktiivisen matkan kautta, ja esipuheessa kirjailijasta luodun kuvan avulla, joka liittyy hänet taiteilijamyytteihin.

¹ En tässä tutkielmassa ota kirjan analyysiin mukaan kuvitusta, vaikka tunnetun kuvittajan kädenjäljellä on monialaista merkitystä teoksen kokonaisuuteen ja tulkintaan.

Takkisen teoksesta ei ole aikaisempaa tutkimusta, ja ilman viittauskohteita teoksesta tekemäni päätelmät ovat korostuneesti vain omasta positiostani käsin tehtyjä, mikä on muistettava tätä pioneeritutkimusta tarkasteltaessa. Toinen tutkimuksen tekoon vaikuttava tekninen haaste liittyy Takkisen pieneksi jääneeseen tuotantoon. Koska *Harmaa sinipiika* on ainut julkaistu teos, ei viitattavan tutkimuksen lisäksi ole mahdollista vertailla teosta myöskään muihin kirjailijan tuotoksiin. Kirjailijan taustaan ja teoksen julkaisuun liittyy myös eettisiä ulottuvuuksia, joita en voi tutkimuksessani sivuuttaa. Haluan nostaa esiin teoksen julkaisukontekstin; ei ole tiedettävissä, kuinka kirjailija on suhtautunut kirjan julkaisuun tai siihen liittyviin julkaisuprosessissa tehtyihin valintoihin, sillä teos on julkaistu postuumisti, ilmeisesti kirjailijan äidin Elma Takkisen aloitteesta. Olen nostanut tämän aiheen myös tutkimuksessani esiin.

Myös tutkimusnäkökulmani vaatii eettistä punnitsemista ja selvitystä. Valitsemani teoreettiset näkökulmat, eli traumafiktio ja narratiivinen hermeneutiikka, kuuluvat maailmallisten tutkimussuuntausten joukkoon, eli niiden myötä tutkimus ulottaa myös tekstin ulkopuolelle. Korostan kuitenkin sitä, että esipuheen kirjoittajan ja kirjailijan elämästä ja ajatuksista tekemäni päätelmät ovat kirjallisuudesta ja ajasta kertovia tulkintoja, eivät henkilötutkimusta. En kuitenkaan kiistä esipuheessa kerrottuja asioita, ja niiden pohjalta teen ainakin yhden lähtöoletuksen teoksesta, joka vaikuttaa siihen, miten teosta käsittelen. Lähdän tutkimaan teosta siltä pohjalta, että teoksen julkaisun voi nähdä eräänlaisena surun käsittelyn prosessina, yhtä lailla kuin sen sisällönkin. Näkökulmani liikkuu aroissa aiheissa mutta parhaimmillaan antaa myös teokselle ja sen yksilölliselle julkaisukontekstille ja taustoille tarkoituksenmukaisen tunnustuksen.

1.2 Teorettinen kehys

Lähestyn *Harmaan sinipiian* tutkimista hahmottamalla narratiiveja, jotka rakentavat teoksen kontekstia. Tämän tutkielman luvussa 2.1 selvitetään teoksen yhteiskunnallista kontekstia esipuheeseen nojaten, ja samalla pohjustetaan lukuja 2.2 ja 2.3, jotka keskittyvät *Harmaan sinipiian* lukujen tarkempaan esittelyyn ja lähilukuun pohjaavaan analyysiin. Luvussa 3 lankoja nivoutuu yhteen, ja siirrytään taiteilijuuteen liitettyjen myyttisten narratiivien pohdintaan. Toisin sanoen tutkielman ensimmäinen osio keskittyy ajankuvan pohjustukseen sekä kaunokirjallisen teoksen lähilukuun, kun taas jälkimmäinen osio tarkentuu esipuheen selvitykseen ja siitä johdettujen taiteilijamyttien hahmottamiseen.

Tämän tutkimuksen teoreettinen näkökulma rakentuu tulkinnan teorian eli hermeneutiikan suuntauksen pohjalle. Narratiivinen hermeneutiikka tulkitsee tekstistä maailmaan, ja toisinpäin, juontuvia narratiiveja. Hanna Meretoja on tutkinut kertomusten mahdollisuuksia todellisuudentajumme muokkaajina, ja osaltaan kehittänyt kirjallisuudentutkimuksessa narratiivisen hermeneutiikan pohjalta kertomuseettistä tutkimussuuntausta. Kirjan *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible* (2017) johdantoluvussa Meretoja esittelee lähestymistapoja kertomusten arvioimiseen eettisesti sekä perustelee tutkimussuuntauksen lähtökohtia. Hänen mukaansa kulttuuriset kertomusten verkostot vaikuttavat siihen, miten koemme todellisuuden ympärillämme, ja kyseenalaistamalla ja purkamalla niissä vallitsevia dikotomioita on myös mahdollista laajentaa käsitystä maailmasta ja itsestämme (Meretoja 2017, 8–9). Vaikka en Meretojaan tässä tutkimuksessa tarkemmin jatkossa viittaa, avaa kyseinen narratiivisen hermeneutiikan pohjalla vaikuttava ajatus kiinnostavan näkökulman *Harmaan sinipiian* analyttiseen tarkasteluun. Sen avulla on mahdollista purkaa osiin ja huomioida kirjasta laajemmalle juontuvia narratiiveja ja kirjan valmistumiseen ja julkaisuprosessiin mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä. Näiden tekijöiden ja prosessien esiin kirjoittaminen avaa mahdollisuuksia käsitellä teosta sekä siitä juontuvia narratiiveja kriittisesti. Pohdin tässä tutkielmassa sitä, millä tavoin Takkisen teos ja sen esipuhe jäsentävät vallitsevien kulttuuristen ideaalien pohjalta narratiiveja ja millaisia mielikuvia niistä rakentuu. Nostan esiin taiteilijuuteen ja sairauteen liitettyjä narratiiveja tutkimuskirjallisuuden kautta, ja huomioni kohdentuvat sairastavan runotyön kuvastoihin sekä tyttökirjallisuuden narratiiveihin.

Traumatutkimus on kirjallisuudentutkimuksen kontekstissa tutkimussuuntaus, joka tutkii traumaattisia tapahtumia havainnollistavaa kaunokirjallisuutta; traumafiktiota. Riitta Jytilä on tutkinut kotimaista traumafiktiota: *Traumaattinen muisti nykyproosassa* (2022) valottaa traumafiktio tutkimisen metodeja sekä traumafiktio linkittymistä yhteiskunnallisiin kysymyksiin, eriarvoisuuteen ja valtaan. Suuret historialliset tapahtumat, esimerkiksi sodat, kansanmurhat ja terrori-iskut, voivat olla traumafiktiossa taustalla olevia aiheita, jotka ovat kollektiivista kulttuurista kokemusmaailmaa muovaavia traumoja. Myös mikä tahansa henkilökohtaista elämää järkyttävä ja ahdistava tapahtuma, kuten sairastuminen tai läheisen kuolema, ovat luokiteltavissa traumaksi ja sen kokemuksesta kirjoitettu kaunokirjallisuus tutkittavissa traumafiktiona. (Ks. Jytilä 2022, 15.) Käytän Anne Whiteheadin teosta *Trauma Fiction* (2004) kirjallisuusanalyysini tukena.

Vaikka Takkisen teoksen kuvaustapa on romanttisen symbolismin kerrostamaa verrattuna nykytraumafiktioon usein tyyliään realistiseen kuvaukseen voi teoksen mielestäni sijoittaa traumafiktioon piiriin. Traumafiktio on suhteellisen tuore ja uudemman kirjallisuuden tutkimuksen tarpeiden pohjalta rakentunut tutkimussuuntaus, eikä mielestäni ole yksiselitteinen kysymys soveltuuko se muun kuin itsetietoisesti refleктоivan käsittelytavan kautta traumaattista aihetta kuvaavan kirjallisuuden analyysiin (ks. Whitehead 2004, 3). Myös historialliseen autenttisuuteen liittyvä realistinen kuvaustapa on traumafiktiossa korostunut tyyliuunta². Perustelen vanhan ja tyyliään romanttisisidealistic teoksen tutkimista traumafiktiona vedoten teoksessa esiintyvään menetyksen teeman toistuvuuteen kuin myös kirjan esipuheesta ilmenevään kontekstiin.

Luvussa 2.1 nostan esiin oppikoulunopettajana 1940-luvulla toimineen Päivi Hytösen (1998) kirjoittaman artikkelin, jossa kuvailtua ajan ilmapiiriä peilaan *Harmaasta sinipiistä* esiin nousevaan maailmankuvaan. Myös Heikki Mikkelin toimittama antologia (1999) toimii pohjana taustalla vaikuttavan ajankuvan ja poliittisen ilmapiirin hahmottumiselle. Ei mielestäni ole aiheellista tutkia Takkisen teosta pelkän tekstin perusteella, tyhjiössä. Sota-ajan läheisyys, ajan ideologiset virtaukset ja lopulta sairastuminen ovat kiistämättä vaikuttaneet nuoren kirjailijan kokemusmaailmaan sekä kirjan lopulliseen sanomaan, kuten myös esipuheeseen.

Lähiluvun avulla erittelen ja analysoin esipuheessa ja kirjassa esiintyvien personifikaatioiden – ei-inhimillisen inhimillistämisen tai elollistamisen – symbolisia ja allegorisia merkityksiä aihevalintani näkökulmasta käsin. Luvussa 2 tuen personifikaatioiden tulkintani aiheesta kirjoitettuun teoriaan, James Paxsonin tutkimukseen (1989) ja häneen usein viittavan Walter Melionin teokseen *Personification: Embodying Meaning and Emotion* (2016). Takkisen proosateoksessa esiintyy runsaasti lyyrisiä elementtejä, jotka lähes poikkeuksetta rakentuvat inhimillistetyn luontokuvaston kautta. Väitän, että Takkisen teoksessa esiintyviä elollistettuja elementtejä tulkittaessa on mahdollista hahmottaa niiden rakentavan narratiivisia trauman käsittelyn prosesseista aikansa kulttuurisessa ilmapiirissä ainakin sekä henkilöasetelmien että kirjan rakenteen tasolla. Keskityn kuitenkin esipuheen ja ensimmäisen luvun ohella

² Katso sivu 520: Oziewicz, Marek 2020: Truth-Telling, Trauma Fiction, and the Challenge of Critical Engagement: A Reading of *Breaking Stalin's Nose* and *A Winter's Day* in 1939. *Children's literature in education*. 4, 519–533. <https://doi.org/10.1007/s10583-019-09396-3> [haettu 28.2.2024].

personifikaatioiden analyysissä vain kolmeen viimeiseen lukuun "Päivänkakkaran tarina", "Tuliruuhi" ja "Silmu". Teoksen analyysissä esiin nousevien teemojen vuoksi viitataan myös Pirjo Lyytikäisen vuosisadanvaihteen kirjallisuuteen liittyvään tutkimukseen (1997).

Esipuhe on varsinaisesta teoksesta irrallinen, mutta ei siitä irtonainen, parateksti, jonka merkitysten pohdinnassa ja erittelyssä tukeudun luvussa 3.1 Gerard Genetten narratologiseen tutkimusteokseen *Paratexts: Thresholds of Interpretation* (1987; eng. 1997). Vaikka esipuhe on painettuna kirjassa ennen fikttiivistä eli kaunokirjallista osuutta, niin on se kirjan julkaisuprosessissa muodostettu vasta jälkikäteen – tässä tapauksessa vasta kirjailijan kuoleman jälkeen. Tämä tutkimus pohtii myös julkaisukontekstin merkitystä, jossa kirjailijan ennenkuolema on olennainen tekijä. Siispä tutkielman rakenne on jäsennelty niin, että käsittelen esipuhetta tarkemmin vasta jälkimmäisessä käsittelyosuudessa. Tämä teoksen ja esipuheen synnyn metakronologian huomioiminen on kirjailijan ennenkuolemaa tematisoiva ratkaisu tutkielman rakenteessa. *Harmaan sinipiian* kohdalla esipuhe on kiinnostava tutkimuskohde, joka muovaa mielikuvia teoksesta erityisellä tavalla. Ei myöskään ole aiheellista ainakaan kokonaan kiistää esimerkiksi Elma Takkisen arvailuja muun muassa taustalla vaikuttaneen sodan luomasta painostavuudesta yhtenä vaikuttimena kirjoittamisen taustalla, tai sivulta 6 löytyvää kauniisti muotoiltua toteamusta, josta sureva kenties löytää lohdullisuutta: "sisäiseltä olemukseltaan kirjanen kuvastaa tekijänsä omaa kirkastunutta elämäntarinaa".

On kuitenkin mahdollista tarkastella kriittisesti kirjailijaa surevan, ja omaa traumaansa käsittelevän, lähiomaisen esipuheessaan luomaa kuvaa kirjailijasta ja sitä, kuinka esipuheessa tehdyt valinnat vaikuttavat mielikuviin ja narratiiveihin kirjailijasta. Luvussa 3.2 viitataan pohdinnassa narratiivien muodostumisesta laulaja-lauluntekijä Lydia Lehtolan esseeseen "Tuollainen runotyttö" (2018). Tämän lisäksi viitataan Susan Sontagin tutkimukseen (1978), jossa käydään läpi tuberkuloosiin ja syöpään kirjallisuudessa liitettyjä mielikuvia. Taiteilija- ja runotyttöaiheen pohdinta tarkentuu huomioon myytin rakennuksesta ja jatkuu luvussa 3.3, jossa viitataan lisäksi Vappu Kannaksen artikkeliin (2014). Tämän pohjalta vertailen Hellevi Takkisesta muodostuvaa kuvaa myös Saima Harmajan runoilijakuvan muotoutumiseen Ritva Ylösen tekemän Saima Harmajan äidistä kertovan elämäkerran (2023) avulla. Tuon esiin, kuinka käsiteltyjen myyttisten narratiivien pohjalta taiteilijakuva Hellevi Takkisesta välittyi.

2 Sinipiika ajan paineessa

2.1 Kirjallisuuden tempelissä: Maailmankuva esipuheessa / teoksessa

Harmaan sinipiian esipuheesta selviää, että esipuheen kirjoittaja, ja oletettavasti myös kirjailija, edustavat varsin kansallismielistä ja kristillistä arvomaailmaa ja maailmankuvia. Edellinen selviää hänen perhetaustastaan – jonka viitteitä eritellään tässä luvussa tarkemmin – ja jälkimmäinen esimerkiksi kristillistä kuvastoa sisältävien runojen valikoitumisesta esipuheeseen sekä esipuheen lopettaminen hautajaisissa luetun siunauspuheen katkelmaan (HS 8–9). Nämä lähtökohdat viitoittavat kaunokirjallisen analyysini tekoa ja ovat mielekästä huomioida, sillä tutkin myös esipuheen ja tekstin välistä suhdetta, vaikka vain jälkimmäinen on tunnustetusti fiktiota. Esipuheesta selviää myös kirjoittajansa yhteiskunnallinen orientoituminen, mikä on myös lähtökohta, joka vaikuttaa siihen, millaisiin ideologisiin virtauksiin liitän historialliseen aikaan liittyvät tulkintani.

Esipuhe alkaa sävyiltään asiatyylisenä ja informatiivisena ja valottaa Hellevi Takkisen taustoja: "Hellevi Takkinen syntyi 9.3.30 Rantasalmella varsinaisena kotipaikkakuntanaan Savonlinna, jossa hänen isänsä, res. kapt. Jalmari Takkinen oli sanomalehdentoimittajana, ja äitinsä, allekirjoittanut, kansakoulunopettajana" (HS 5). Ennen kaikkea kyseinen katkelma antaa viitteitä Hellevi Takkisen vanhempien yhteiskuntaluokasta ja kansallismielisestä arvomaailmasta, joiden merkityksiä nostan myös kirjan analyysissäni esiin. Takkisten ammatit viittaavat siihen, että perhe edusti hyväosaista, sivistynyttä kansanosaa. Kansakoulunopettajuudesta tulee mielikuva varsin porvarillisesta ja ajan poliittista linjaa mukailevasta poliittisesta suuntautumisesta, mitä tukee myös Jalmari Takkisen korkea sotilasarvo. Samalla sivulla tulee ilmi Hellevi Takkisen opiskelu Turun tyttölyseossa ja siellä paikallisen raittiusyhdistyksen puheenjohtajana toimiminen sekä Suomen opiskelevan nuorison raittiusliikkeen jäsenyys. Nämä tiedot liittävätkin mielikuvat Takkisista Helleviä myöten konservatiiviseen, porvarilliseen kulttuuripiiriin.³

³ Lotta Svärd -verkkomuseosta löytyy myös tietoa Elma Takkisen aktiivisuudesta Lotta Svärd -toiminnassa, muun muassa Patokosken Lotta Svärd paikallisosaston perustamisesta, sekä Hellevin ja hänen siskonsa kuulumisesta pikkulottiin (<https://www.lottasvard.fi/takkinen-elma/> ja <https://www.lottasvard.fi/aantaa-seija/> [haettu 30.1.2024]). Takkisten perhetaustan kansallismielisyyden vahvistaa myös Jalmari Takkisen maine heimosoturina Karjalan vapautussodissa ja hänen pitkä sotilasuransa sekä salanimellä ”Ilmarinen” kirjoitettu ilmeisen kansallismielinen sotamuistelmakokoelma *Metsäsissipäällikön muistelmat 1 & 2* (WSOY, 1927 & 1931) (https://fi.wikipedia.org/wiki/Jalmari_Takkinen [haettu 30.1.2024])

Porvarillinen perheidylli ja sen arvostaminen oli yleistä aikana, jolloin poliittinen ilmapiiri oli hegemonisen isänmaallinen ja kansallinen (ks. Karkama & Koivisto 1999, 9). Nämä poliittiset linjat ja varsinkin niiden oikeistolaiskonservatiiviset painotukset sisälsivät usein näkemyksen naisen roolista ennen kaikkea synnyttäjänä, mille peruste oli huoli syntyvyyden laskusta, mikä oli "uhka kansakunnalle" ja nähtiin väestön rappeutumisenä. Myös "kirkollisten piirien 'lapsirikkaitten kotien' puhetavasta" paljastuu suvunjatkamisen paine myös uskonnollisten piirien taholta. (Sallamaa 1999, 416–417.) 1930-luvulla maailmankatsomuksen painotuksen mukaan kansallisuuden määrittelyt vaihtelivat fasisistisista liberaalimpaan ja sosialistisempaan suuntaan. Toisaalta vasemmistolaisuus ja muut poikkeamat yleisessä poliittisessä linjassa olivat marginaalissa ja jopa kriminalisoituja. (Ks. Karkama & Koivisto 1999, 9.)

Patriarkaaliselle ja luterilaiselle pohjalle rakentunut moraalikäsitelmä vieroksui ajan uusia oppeja, kuten ruumiillisuutta ja viettejä selittäviä syvyyspsykologisia sekä nietzscheläisiä elämänfilosofioita ja kehonpalvontaa. Tästä huolimatta kyseisetkin ajatteluvirtaukset valjastettiin kansallisen ideologian hyväksi. (Ks. Karkama & Koivisto 1999, 10–11.) Myös Päivi Hytönen väittää artikkelissaan, tosin koulujärjestelmän didaktiikan kontekstissa, että vielä 1940-luvun aikana käyty keskustelu näyttäytyi ristiriitaisena. Hänen mukaansa siinä korostui pedagogisena uutuuksena idea oppilaasta itsenäisenä toimijana, joka kykenee löytämään moninaisia arvoja kaunokirjallisuudesta. Hän jatkaa, että tosiasiallisesti korostuneen suotavana ja lähes itsestäänselvyytenä pidettiin isänmaallisten ajatusten ja kansallishengen kasvattamista. (Ks. Hytönen 1998, 188–189.)

Hytösen tarkemman selvityksen mukaan hyväksi ja arvokkaaksi mielletty kirjallisuus nähtiin esteettisesti romanttisidealistsena, oikeita hyveitä kuten sisäistä nöyryyttä ja epäitsekkyyttä opettavana ylevänä sivistyksen mittana, ja se nostettiin hierarkkisesti luokitellun taiteen korkeimmalle sijalle: "taiteen temppeliin" (Hytönen 1998, 192–193). Tempelimetafora viittaa kulttuurin kristillisyyteen, sekä siihen, että uskonnollisuutta pidettiin myös kouluopetuksessa korkeimpana "henkisen toiminnan sijana" (Hytönen 1998, 193). Takkisen proosateos on selvä mallinnus esitetyistä tyyllillisistä sekä hyveellisiksi miellettyistä piirteistä, jotka ovat myös ensimmäisinä lukijalle tekstin tasolta välittyviä elementtejä.

Romantisidealinen ja Takkisen kohdalla huomioitavan symbolistinen kerronta voivat liittyä myös selvien merkitysten kiertämiseen. Tähän symbolistiseen kerrontaan liittyvät personifikaatiot (prosopopoeia), jotka, kuten Walter Melion havainnollistaa, ovat tietynlainen maski (prosopon) (Melion 2016, 9). Tulkitseen Takkisen personifikaatiot romanttisena tyylikeinona arvomaailmojen ristipaineessa sekä mahdollisuutena ilmaista hankalaksi

miellettyjen ajatuksia. Ajatusta tukee myös Melionin muotoilema Marina Warneria lainaava väite siitä, että personifikaatiot toimivat vaikeasti hahmotettavien ajatusten välittäjinä ja kukoistavat kriisien alla aikoina, jolloin kulttuurissa vallitsee sosiopoliittisten arvojen uudelleenmäärittelyä (Melion 2016, 13). Takkisen aikana poliittisen ja ideologisen kentän ristiriitaisuus antaa perusteita kyseiselle väitteelle.

Hytösen artikkeliin palaten, on osuvaa, että jopa tempelimetafora esiintyy teoksessa. Se on sinipiikojen "syntymäseutu" ja rituaalinen päätepiste, jonne he kuoltuaan palaavat (HS 16). Tämänkaltaisen kristillisen kuvaston lisäksi Hellevin teksti ei syvätasolla ota osaa kansallishengen nostatukseen, saati kristillisten oppien suoraan ilmentämiseen. Sen sijaan se kirjallisten keinojen avulla luovii kyseisten aatevirtausten välissä. Kuvailtu tilanne syntyy tilanteessa, jossa subjekti ei asetu ajan odotusten mukaisiin ideaaleihin. Kirjan ulkopuolella näitä ideaaleja voisi olla 1940-luvun korostuneen kansallismielisyyden aikaan esimerkiksi porvarillisen perheidyllin luominen ja suvun jatkaminen. Toinen kirjassa näkyvä teema on luterilaiseen mielenlaatuun liitetty nöyryys ja kohtalolle alistuminen henkisenä ideaalina. Harmaa sinipiika näennäisesti alistuu teoksessa kohtaloonsa joutua irti sinipiikojen oletetusta elämäkulusta, mutta henkistä ideaalia sen sijaan sovelletaan kirjassa omaehtoisella tavalla.

Kirjan juoni Harmaan sinipiian kanssa etenee kuin lopullista henkisen matkan päätepidettä kohti helmi helmeltä, ja on tältä osin rakenteeltaan johdonmukainen prosessi. Teoksessa Harmaan sinipiian luomat kyynelhelmet toimivat – traumafiktion piiriin liittävän tulkintani kannalta – tärkeinä motiiveina. Ne ovat palapelin paloja Harmaan sinipiian kokemuksen täydentymisessä, kipeitä sirpaleita, joiden yhteen kokoaminen antaa ymmärryksen hänen tunteistaan. Harmaa sinipiika kokee kipeimmät oivalluksensa liiallisiksi jälkeen jätettäviksi – tai ei ainakaan voi tai olisi sopivaa ilmaista niitä suoraan. Niinpä hän pyytää Varjoritarilta traagisinta oppimaansa, luvun "Tuliruusu" tarinaa edustavaa tummaa "kohtalon helmeä" mukaansa (HS 85). Sen sijaan hän jättää Varjoritarin haltuun luvun "Silmu" pyhimykseksi nostetun syreeninnupun "kirkkaan helmen". Kirkas helmi edustaa ideaalia tilannetta, johon hän voisi itsensä samaistaa. Kuitenkin myös kirkkaan helmen sisältä mustan helmen heijastus erottuu juuri ennen kuin sekin katoaa sinipiian mukana (HS 86). Kirjan lopun kuvaus toimii kuin vertauksena kirkkaalle omalletunnonle tai henkisuskonnolliselle kirkastumiselle, jota kuitenkin varjostaa katkeruus siitä, että hänen kohtalonsa oli traagisella tavalla poikkeava.

2.2 "Suru, missä olet, rakastan sinua": Henkilöasetelma teoksessa

Teoksessa *Trauma fiction* Anne Whitehead mainitsee trauman käsittelyn muotojen siirtyneen kirjallisuuden kuvaamistapoihin toiston, epäsuoruuden ja kronologian hajoamisen keinoina (Whitehead 2004, 3). Vaikka Whitehead viittaa nykykirjallisuuden tyylliltään realistisempaan kuvaukseen nojaavaan tutkimukseen, toteutuvat myös Takkisen teoksessa vapaasti tulkittuna kaksi edellä mainituista piirteistä selvästi. Kronologian hajoaminen on havaittavissa lähinnä kehyskertomuksen rakennetyypin kautta. Se ei kuitenkaan tee kirjan juonesta rikkonaista. Kehyskertomus mahdollistaa Harmaan sinipiian tarinan toistumisen eri elollistettujen olentojen tarinoiden kautta, jotka ovat teoksessa jaoteltu sisäkertomuksiin. Harmaan sinipiian poissaolo lähes koko kirjan ajan on juonen etenemisen kannalta kehyskertomuksen rakennetyypin merkittävämpi kronologian selkeyttä hajottava tekijä. Toisaalta tämä on myös valinta, jonka kautta teoksen muotoon yhdistyy sekä epäsuoruus että toisto. Henkilöasetelma on teoksessa muutenkin poikkeuksellinen, sillä se muuttuu kirjan myötä. Harmaa sinipiika on etäännytetty, poissaoleva hahmo, jonka tarina täydentyy välikäsien kautta. Näitä välikäsiä ovat Varjoritari ja Suru, joiden ymmärryksen laajenemisen välityksellä myös lukijan ymmärrys Harmaan sinipiian matkasta rakentuu.

Varjoritari ja Suru symboloivat jotakin jo nimiensä perusteella. Tämän lisäksi ovat he omiin kokemuksiin, ajatuksiin ja niiden ilmaisuun kykenevinä toimijoina tarkemmin ottaen personifikaatioita (ks. Paxson 1989, 27). Personifikaatiot mahdollistavat abstraktien käsitteiden ilmentämisen ymmärrettävämmäksi lukijassa heräävän samaistumisen ja empatian avulla. Tämän seurauksena tekstistä avautuu personifikaatioiden analyysin myötä laajempia teemoja, jotka ovat kognitiivisesti helpommin käsitettäviä ruumiillistettuina. (Ks. Melion 2016, 1, 27.) Konkreettisuus tai symboliikan paikantuminen henkilöön erottaa personifikaation esimerkiksi allegoriasta. Tosin personifikaatioiden analyysin avulla saattaa tekstissä rakentua laajempi allegorinen merkitys (Melion 2016, 3). Varjoritarin ja Surun henkilöasetelma konkretisoi Sinipiian henkisen matkan ja toimii allegoriana sille. Tähän johtopäätökseen löytyvät perustelut hahmojen nimien auki purkamisesta sekä hahmokehityksestä teoksessa. Varjoritarin nimen *ritarissa* yhdistyvät keskenään ristiriitaiset mielikuvat satujen urhoollisista sankareista ja pelastajista, kun taas *varjoon* sisältyy mielenyhtymiä jostakin epämääräisestä ja negatiivisesta – Harmaan sinipiian kokemusta varjostavasta traumasta? *Suru* taas on voimakas tunne ja affekti.

Teoksessa Sinipiian katoaminen järkyttää Surua, joka käy tapahtuman seurauksena läpi metamorfoosin sekä fyysisesti että emotionaalisesti: "Ylpeä itsevarmuus oli poispyyhkäisty. Väristessään siinä, kuin kotelostaan kuoriutuva perhonen hän oli huomannut saaneensa siivet, laajat ja kantavat" (HS 15). Tämä metamorfoosi havainnollistaa tunteen intensiteettiä. Suru on ailahtelevainen henkilöitymä menetyksen traumasta kumpuavasta affektista: "Kaiken hän pirstoaisi, löisi murskaksi jokaisen, joka hänen eteensä elkeitään suunnitteli. Koettakoonpa. . . Kiihkeä palo kipunoi hänen sydämessään ja antoi hänelle voimaa" (HS 16). Suru on kirjassa kokeva subjekti, jonka muutos kirjan loppuun tultaessa on merkittävä. Varjoritari toimii näennäisen tasapainoisena opashahmona Surulle ja osoittaa kirjan sisäkertomusten avulla, että tarinoissa on mahdollista nähdä monia puolia ja tulkintoja.

Kehyskertomus koostuu Surun ja Varjoritarin dialogista ja kyynelhelmitarinoiden tulkinnasta. Hahmot lohduttavat toisiaan ja yrittävät saada selkoa tilanteesta. Kirjan lähtöasetelmassa Varjoritari on opashahmo, mutta kirjan edetessä hahmot tuntuvat sekoittuvan ja tulevan lähemmäs toisiaan kuin ymmärryksen täydentymisenä. Teoriaa tukee kirjassa ja sen henkilöasetelmassa esiintyvät epäjohdonmukaisuudet, joiden seurauksena Surun ja Varjoritarin hahmot sekoittuvat välillä keskenään ja itsessäänkin, esimerkiksi seuraavassa katkelmassa:

Miten saattoi pieni päivänkakkara olla tyytyväinen loppuun saakka? mietiskeli Ritari. "Ei, ei, älä ajattele sellaista", hätääntyi varjo. Päivänkakkaran elämä saattoi lyhydestään huolimatta olla hyvinkin suurimerkityksellinen. [...] Ja siinä se taas puhui totta. Tuskin se [helmi] oli viimeisen sanansa kuiskannut, kun se jo loisti kirkkainta valoa Ritarin kädessä ja pyyhki hänen tajunnastaan viimeisenkin ajatuksen armottomuudesta. (HS 73.)

Katkelmassa Varjo puhuu Ritarille – itselleen? Henkilöhahmojen tasolla Varjoritari muuttuu kahdeksi hahmoksi: Varjoksi ja Ritariksi. Myös Varjo ja helmi sekoittuvat toisiinsa tekstin tasolla kertovina subjekteina; kertovathan kummatkin samoista menetyksistä (kirjan sisäkertomuksista). Jos näitä epäjohdonmukaisuuksia pyrkii oikaisemaan, niin Varjo muuttuu kehyskertomusten tarinankertojaksi ja äkkipikainen Suru kasvaa oikeudenmukaiseksi Ritariksi tarinan myötä. Jälkimmäistä teoriaa tukee myös aivan kirjan loppu, jossa Harmaa sinipiika kadotessaan huhuilee Surua luokseen ja Surun kaiku vastaa hänelle. Samaan aikaan Ritari pitelee kirkasta helmeä, joka kilahtaen putoaa maahan Surun vastatessa Harmaan sinipiian huhuiluun. Helmen putoamisesta voisi olettaa sitä hetkeä aikaisemmin pidelleen Ritarin myös katoavan – ollessaan sekä Ritari että Suru. (HS 86.)

Surun hahmon affektiivisuus palvelee monia funktioita luennassani. Toisaalta affektit liittyvät trauman kokemukseen, toisaalta Ritarin rooliin: "Vain toisinaan oli Surun jälki niin repivä, että henkeä salpasi. Silloin tarvittiin Ritarin kaikkea taitoa ja kärsivällisyyttä, varsinkin nyt, kun samalla oli etsittävä Harmaata sinipiikaa" (HS 20). Ritarin hahmo kannattelee juonen etenemistä eli Harmaan sinipiian etsimistä – trauman ja minäkuvan jäsentelyä. Kirjan nimikkohahmo Harmaa sinipiika ei ole kirjassa läsnä kertomassa omaa tarinaansa vaan se tapahtuu Surun, Ritarin ja Varjon välityksellä. Nämä kolme jälkimmäistä hahmoa yhdessä muodostavat Harmaan sinipiian ymmärryksen ja trauman käsittelyn narratiivin. On siis perusteltua väittää, että ne erikseen ja lopulta yhdessä muodostavat personifikaation Harmaan sinipiian moneen suuntaan jakautuvasta trauman kokemuksesta.

Vien tulkintaa vielä pidemmälle ja esitän, että lukujen "Päivänkakkaran tarina", "Tuliruusu" sekä "Silmu" personifioidut kukkahahmot rinnastuvat suoraan Harmaaseen sinipiikaan ja hänen traagiseen tarinaansa. Samalla ne luovat allegorian yhteiskunnallisesta ilmapiiristä sekä yksilön kokemusmaailmasta suhteessa siihen. Mikäli erittelemäni kolme päähahmoa toimivat Harmaan sinipiian maskina ja kokemuksen välittäjinä – siis omaa tarinaansa ja sen eri versioita kertovana hahmokiteytymänä – niin avautuu edellä mainittujen kolmen luvun sisätarinan kautta uusia tulkintakulmia traumasta. Saman tarinan toistuminen sopii myös Whiteheadin kuvaamaan toiston kautta trauman jäsentelyn prosessiin. Puran seuraavaksi edellä mainittujen lukujen tarinoita auki.

2.3 Ikuisuuden kukkia: Arvomaailman kriisiytyminen teoksessa

Kuten kirjan alussa kuvataan, risujen ja oksien repiessä Harmaan sinipiian siipiä ja hentoja jäseniä tulee "siipirikon epätoivo" (HS 12) esiin hänen kykenemättömyytensä lentää toisin kuin terveet siskonsa. Tämän viallisuuden kivuliaisuus kiteytyy siihen, että hän ei voinut "täyttää sinipiikojen elämäntehtävää", ei voinut kiittää "kokoamaan sineä kukkien kuvuista, eikä saanut niinkuin muut kuolemansa jälkeen muuttua luonnon hohtavaksi väriksi, utuiseksi sinisieluksi taivaan korkeuteen" (HS 10–11). Sinipiikat omalla tavallaan osallistuvat kirjan maailmassa maalliseen kiertokulkuun, johon Harmaa sinipiika ei voi ottaa osaa ja siten jää tästä tietynlaisesta kiertokulusta sivulliseksi ja osattomaksi. Sama kohtalo on tarinan "Päivänkakkaran tarina" Päivänkakkarella, joka odottaa "aikaa, jolloin se voisi puhella omien kukkalapsostensa kanssa" (HS 71) mutta tuleekin poimituksi maljakkoon ja näivettymään kuoliaaksi. Varjon mukaan Päivänkakkara oli nöyrä, epäitsekäs ja siksi tyytyväinen elämänsä

loppuun saakka, sillä se hyväksyi kohtalonsa ja näki siinä mahdollisuuden ikuisuuden ideaalin täyttymykseen maljakossa muille tuomansa ilon kautta (HS 73).

Luvussa "Tuliruusu" kuvataan sisällä hyvissä oloissa elävä ansariruusu, joka ei kuitenkaan kasvata kiulukoita kukkiakseen. Tästä syystä se heitetään kompostikasaan, minkä jälkeen vaeltavaan orjanruusuun tutustumisen tuloksena se lopulta kukkii. Tuliruusu on näiden ruusujen jälkeläinen. Sekään ei ole kiinnostunut kukkimaan, vaan tavoittelee unelmiaan auringosta, mikä nähdään kirjassa onnettomana ja jopa sopimattomana. Sopimattomana, koska sen unelmat mielletään itsekkäiksi; onnettomana, sillä se ei pysty jatkamaan elämää tai elämistä: "Kohtalo oli antanut [Tuliruusulle] kuolettavan perinnöllisyyden monien elämään vaikuttavien tekijäin yhteistuloksena" (HS 78).

Suvun jatkamiseen vertautuvasta kiulukoiden kasvattamisesta kieltäytyvä Tuliruusu menettää kosketuksensa mullan kosteuteen ja maalliseen kiertokulkuun tavoitellessaan unelmiensa auringosta, joka lopulta polttaa sen kuoliaaksi. Tuliruusun kohdalla unelma elämästä – tai se itse – on "loiskasvi ilman juuria". (HS 77–78.) Kuten Päivänkakkaran kautta kuvatun naisen personifikaation myös Tuliruusun kohdalla menetys ja elämässä epäonnistuminen kiteytyvät kansallisen painopisteitä saavan eli suvun jatkamisen⁴ sekä niiden kriisiytymisen teemoihin. Joskin vastoin hurskasta ja nöyrää Päivänkakkaraa Tuliruusu kuvataan itsekkäänä olentona, joka ei pysty asettumaan yhteiskunnan odotuksiin ja joka päinvastoin nauttii ajatuksesta vain itselleen elämisestä. Tuliruusun tarinasta saatu musta "kaikkietävän kohtalon" (HS 78) ja "tiedottomimman tajun[nan]" (HS 85) helmi kuvastaa kirjassa Harmaan sinipiian niitä tilanteestaan johdettuja ajatuksia ja tunteita, jotka eivät asetu luvussa 2.1 kuvatun luterilaisen ja kansallisen arvomaailman nöyrtyviin hyveisiin ja odotuksiin.

Luku "Silmu" kertoo samaa tarinaa elämän odotetun kiertokulun katkeamisesta kuin luvut "Päivänkakkaran tarina" ja "Tuliruusu". Kyseisen luvun narratiivi tosin poikkeaa kahdesta edellisestä siinä, ettei tilanteen uudelleenjäsentelyn tulos asetu kumpaankaan ääripäähän kristillisten hyveiden ja paheiden asteikoilla. Luvussa kuvattu syreeniterttu, Silmu, ei puhkea kukkimaan sisartensa tavoin. Se vieroksuu auringonvaloa ja kasvaa vain öisin, eikä siten saavuta täyttä mittaansa ennen pakkasen tuloa. Luvussa kuvattu luonnon karkelointi; perhosten liihottelu, koko muun syreenipensaan kukkaan puhkeaminen ja siemenen tekeminen korostavat Silmun toiseutta: "[Silmu] ei kasvattanut emiä, ei heteitä, ei siementä, ei

⁴ Naisen roolin, suvunjatkamisen ja hegemonisen kansallisten arvojen merkitykset ajan ilmapiirissä on eritelty tarkemmin tämän tutkielman sivulla 10.

siitepölyä" ja mehiläisetkin vain "tuhautivat sille halveksuvasti. Silmuhan ei ollut saanut mitään tätä aikaa varten." (HS 82–83.) Tuliruususta poiketen Silmu tavoittelee auringon sijaan kasvustollaan vieläkin suureleisempiä eli eetteriä, kosmosta, kaikkeutta ja ikuisuutta. Silmu ei suhtaudu elämänkulkuunsa nöyrästi kuten Päivänkakkara eikä lyhytnäköisesti kuten Tuliruusu. Nämä piirteet erottavat sen kahden edellä mainitun luvun tarinoista, minkä mukaan Silmu arvotetaan kirjassa kahta muuta korkeammalle. Kertoja nostaa Silmun pyhimykseksi, joka on "taivainen terttu ikuista kukkimista varten." (HS 82–83.) Verrattuna aikaisempien lukujen olentojen kohtaloihin Silmu on onnistunut luomaan tai tavoittelemaan jotakin ajatonta, jonka kautta se tulisi ainakin idean tasolla elämään – vaikka olisikin irti maallisesta elämän kiertokulusta.

Ikuisuuden ja kirkastumisen teemat nousevat esiin ja ovat myös yhdistettyinä esimerkiksi Silmun tahdossa "päästä läpi tiheimmän pimeyden ikuiseen kirkkauteen" (HS 80). Pimeydestä valoon -tematiikkaan on Elma Takkinen tarttunut esipuhetta kirjoittaessaan, ja tematiikka toistuu parissakin runokatkelmassa esipuheessa. Merkillepantavin kohta on siunauspuheen katkelma vanhurskasten vaelluksesta (ks. HS 9). Elma Takkinen vie tematiikkaa selvän kristinuskoiseen suuntaan, mutta Hellevin tekstissä tematiikan tulkinnalle on enemmän liikkumavaraa. Pirjo Lyytikäisen vuosisadanvaihteen kirjallisuutta koskeva tutkimus⁵ käy läpi ajan maailmankuvaa Narkissos-myytin kautta, josta löytyy toinen tulkintamahdollisuus kirkastumisen ja ikuisuuden tematiikalle. Ikuisuuden idea juontuu Platonin ideaopista, jota on sovellettu uusromanttisissa suuntauksissa (ks. Lyytikäinen 1997, 31). Tutkimuksessa korostuu itsejumaloinnin tematiikka: "Vuosisadanvaihteen Narkissos peilaa milloin korkeampaa itseään, milloin aistimaailman kauneutta." (Lyytikäinen 1997, 33). Itsejumalointi on läsnä Takkisen teoksessa esimerkiksi Tuliruusun kohdalla. Myös tasapainottelu korkeamman henkisen ja maallisen aistimaailman välillä nousee esiin teoksessa varsinkin luvussa "Silmu". Symbolien kirkastamista ja luomista verrataan myös todellisen minuuden etsimiseen ja kirkastumiseen (ks. Lyytikäinen 1997, 38). Takkisen teos voisi olla kuvaus tällaiselle etsinnän prosessille.

⁵ Takkisen teos sijoittuu Lyytikäisen tutkimusta myöhemmälle ajalle, joten sen voisi nähdä edustavan myöhempää uusromanttista suuntausta.

3 Myyttiset narratiivit

3.1 Varhain kuollut: Esipuheen problematisointi

Tavat, joilla esipuhe vaikuttaa teokseen on syytä eritellä tarkemmin. Esipuheen käsittely vaatii sen funktioiden ymmärtämistä, joiden auki purkamiseen hyödynnän Gerard Genetten paratekstien teoriaa. Parateksti-termi tarkoittaa teoksen varsinaisen tekstin ympärille tehtyjä ja siihen kynnyksinä toimivia tekstejä kuten esimerkiksi otsikoita, sisällysluetteloa, julkaisutietoja ja esipuhetta. Genette asettaa alkuperäisen esipuheen tärkeimmäksi funktioksi välittää kirjailijan tarkoitusta eli tulkintaa tekstistä (Genette 1997, 221). Vaikka esipuheen kirjoittaja olisi muu kuin kirjailija on esipuhe yhtä lailla tulkinta tekstistä, ja esipuheella on omat pyrkimyksensä ja tarkoituksensa⁶. On siis lähdettävä liikkeelle ajatuksesta, että joka tapauksessa on varsinaisen tekstin ja esipuheen välille tehtävä jako julkaisukontekstista ja kirjoittajien konkreettisesta henkilöstä riippumatta⁷. Niillä siis tekstin rakennetta hahmotettaessa voidaan mieltää olevan aina eri tekijät.

Genetten jaottelussa kirjallisuudessa erotetaan ensimmäisen käden eli kirjailijan (authorial preface) ja kolmannen osapuolen esipuhe (allographic preface). Genetten käsittämä allografia on tietynlainen jako esipuhe-paratekstin ja varsinaisen tekstin välillä (Genette 1997, 263). Tällä hän viittaa esimerkiksi kirjallisen teoksen mahdolliseen muuttumiseen siihen eri julkaisueditioissa liitettyjen esipuheiden kautta. Ymmärrän Genetten ajatuksen sitä kautta, että kaunokirjallisen teoksen ydin ei muutu eri julkaisueditioiden esipuheiden vaikutuksesta mutta saa sitä ympäröivän kontekstuaalisen ja kommentoivan merkityskerroksen, joka osaltaan vaikuttaa teoksen kokonaisuuteen. Tähän olennaisesti vaikuttavat varsinaisten tekijöiden eriävät intentiot. Kuitenkin esimerkiksi kustantajan vaikutus kirjailijan kirjoittamaan esipuheeseen lasketaan kirjailijan valintojen piiriin, sillä valinnat katsotaan tällöin yhdessä tehdyiksi.

⁶ Esipuhe ohjaa lukemaan tekstiä tietyllä tavalla, esimerkiksi genreen orientoiden. Genette puhuu tästä käyttäen termiä "the illocutionary force" (ks. Genette 1997, 10–11).

⁷ Narratologiassa (ns. Boothin 1969, Chatmanin 1983, Tammen 1992 malli) tekstin sisällä olevaa rivien välistä lukijalle esiin piirtyvää tekijän henkilöitymää kutsutaan implisiittiseksi tekijäksi (ks. Mäkikalli & Steinby 2013, 106-111). Implisiittinen tekijä on erotettava kirjailijan henkilöstä, sillä se saattaa edustaa siihen verrattuna erilaisia näkemyksiä jne. Vaikka tutkimuksen kannalta aihetta olisi mielekästä käsitellä enemmän, niin rajaan tästä tutkimuksesta tekijyyden problematiikkaa koskevat pohdinnat pois.

Harmaan sinipiian esipuhe voidaan mieltää allografiseksi, sillä se on kirjoitettu muun kuin kirjailijan allekirjoittamana, ilman jo edesmenneen kirjailijan suoraa vaikutusta. Kyseisessä teoksessa tilanne on kuitenkin erikoinen ja vaatii lähempää tarkastelua. Genette antaa esimerkkejä ensimmäisten julkaisujen jälkeen liitetyistä esipuheista, jotka tarjoavat uusia tulkintoja teoksiin ja ovat silti selkeästi erotettavissa alkuperäisen teoksen kokonaisuudesta esipuheineen, jotka ovat oletusarvoisesti olleet pääasiassa kirjailijan vaikutuksesta syntyneet. Tämän selkeän erottelun jako kuitenkin hämärtyy, kun ensimmäinen editio on julkaistu postuumisti ja lisäksi muun henkilön kuin kirjailijan luoman esipuheen kanssa, kuten *Harmaan sinipiian* kohdalla. Myös Genette tunnustaa hämärtyvän rajan paratekstistä metatekstiksi. Tosin Genette tähän liittyen käsittelee kriittisiä esseitä muistuttavia ja jo itsenäisiä teoksia läheneviä esipuheita, jotka kommentoivat teoksia, joiden kirjailijat ovat jo muinoin kuolleet ja heidän huomioimisensa olisi aiheettoman tuntuista esipuheen kirjoittajalle. Alaviitteessä Genette jopa korostaa, ettei puhu tapauksista, joissa tekijän läheinen kirjoittaisi muistopuhemaisen esipuheen. (Ks. Genette 1997, 269–270.)

Vaikka Elma Takkisen esipuhe on juuri tällainen muistopuhe, niin väitän periaatteen olevan sama: *Harmaassa sinipiassa* esipuhe lähenee jo itsenäistä esitystä, joka kuitenkin ammentaa kaunokirjallisesta osuudesta ja kommentoi sitä. Toisin sanoen *Harmaan sinipiian* esipuhe linkittyy teoksen kaunokirjalliseen osuuteen – selkeärajaisen kaunokirjallisesta teoksesta irrallisen paratekstin sijasta. Tähän liittyvänä esimerkkinä toimivat muun muassa esipuheeseen valikoituneet, ilmeisesti Hellevin muistiinpanoista kerätyt runot⁸. Esimerkiksi tämän tutkielman otsikon katkelma on runosta (HS 8–9), joka on sisällytetty Elma Takkisen tekstin lomaan ja toimii retorisisena keinona lisätä painoa hänen kerronnalleen Hellevin traagisesta tarinasta. Vaikka *Harmaan sinipiian* esipuhe onkin Genetten ns. kriittisen esseen luokituksen ulkopuolelle jäävä muistopuhe, on siinä rakennettu kerrontaa, joka muistuttaa hänen hahmottelemansa kriittisen esseen retorisia keinoja suhteessa teokseen. Tosin suuri poikkeus näiden kriittisten esseiden ja Elma Takkisen esipuheen välillä on se, että kirjailijan huomioiminen ei ollut aiheettoman tuntuista esipuheen kirjoittajalle, vaan päinvastoin.

Nostan esiin vielä yhden Genetten tekemän jaottelun: alkuperäisessä (ensimmäisen edition) allografisessa esipuheessa voi havaita funktion informatiivisesta johdettuun esittelevään sekä

⁸ Tässä kohtaa nousee taas esiin tekijyyden problematiikka, ja toisaalta Elma Takkisen valtapositiio; mitä hän on valinnut esipuheeseen ja millä tavoin valitsemaansa materiaalia käyttänyt?

ylistävästä johdettuun suositteluvaan funktioon (ks. Genette 1997, 265). Harmaan sinipiian esipuhe on kummaltakin funktioltaan tärkeä kirjan ollessa ensimmäinen editio ja kirjailijan käytännössä tuntematon julkisuudessa. Katsoisin Elma Takkisen kirjoittaman esipuheen silti olevan informatiiviselta painotukseltaan pieni sen epäsuoralla tavalla suositteluvaan funktioon verrattuna. Elma Takkisen valta-asema näiden funktioiden ja niissä luotujen narratiivien osalta teoksen kokonaisuuden muotoutumiseen on merkittävä.

Harmaan sinipiian esipuheessa kerrotaan kolmannen osapuolen, kirjailijan äidin, toimesta kirjailijan vaiheista ja kirjan luomisprosessista. Kuten Genettekin toteaa, on tämänkaltainen selvitys ilmeisistä syistä tyyppillinen tilanteessa, jossa kirjailija on kuollut esipuhetta kirjoitettaessa (Genette 1997, 265). Elma Takkisen esipuhe muodostuu sekä informatiivisesta katsauksesta kirjan synnyn vaiheisiin että sisällön tulkinnoista ja arvailuista niiden taustalla vaikuttaneista tekijöistä. Esipuhe on myös affektiivisesti latautunut niin sanavalinnoiltaan kuin sisällöltäänkin ja siis sävyttään kaukana neutraalista. Genetten mallintamasta teoriasta käsin tarkasteltuna Takkisen kirjasta niin sanotusti puuttuu alkuperäinen kirjailijan luoma esipuhe, mikä varsinkin näin esitystavaltaan symbolistisen teoksen kohdalla mahdollistaa olemassa olevalle esipuheelle entistäkin suuremman roolin tulkinnoissaan ja vaikutuksessaan teoksen hahmottumiseen lukijalle. Elma Takkinen tulkitsee esipuheessa kirjan sisältöjä Hellevi Takkisen tarinan pohjalta, ja hänen puolestaan. Samalla hän muokkaa lukijan mielikuvia Hellevi Takkisesta, minkä vaikutuksesta ne kytkeytyvät laajempaan taiteilijakuvaan, jota käsittelem seuraavassa luvussa.

3.2 "Hän oli kevyt ja hauras kuin tuoksu": Sairaus ja taiteilijuus

Kuten aikaisemmassa luvussa kävi ilmi, on Elma Takkisen esipuheen suosittelufunktion käyttö pitkälle vietyä. Tämä näkyy esipuheessa esimerkiksi Harmaan sinipiian ja Hellevi Takkisen rinnastumisena, johon palataan edempänä. Väitän kyseisen tyylikeinon peräti luovan uuden kaunokirjallisen kerroksen teokselle ja osaltaan liittävän teoksen tekijän tietynlaiseen myyttiseen taiteilijakuvaan sekä toisintavan kyseistä myyttiä. Erottelen tarkemmin luonnehtimaani tilanteeseen johtavia kirjallisia keinoja, joita esipuheesta löytyy, sekä esittelen luvussa 3.3 vastaavan tilanteen Saima Harmajan ympärille syntyneestä myytistä, jota Ritva Ylönen avaa Saiman äidin Laura Harmajan elämäkerrassa. Ensin on kuitenkin syytä käydä läpi sairauksiin ja taiteilijuuteen liitettyjä mielikuvia.

Susan Sontag on kirjassa *Illness as Metaphor* tehnyt selvitystä siitä, millä tavoin viime vuosisatojen aikana sairautta on kuvattu kirjallisuudessa. Hän liittää nämä kuvaukset

mielikuviin, joiden kautta sairautta, erityisesti syöpää ja tuberkuloosia, on demonisoitu ja romantisoitu eri aikoina. Sontag on erotellut mielikuvia tuberkuloosin vaikutuksesta ulkonäköön sekä ajatteluun. Hänen mukaansa nämä 1800-luvulta saakka vaikuttaneet mielikuvat liittyvät narsismia lähenevään individualismiin ja luovat sen pohjalta tietynlaisen taiteilijakuvan. (Ks: Sontag 1978, 35–39.) Hän tuo esiin romantisoidun, generisen mielikuvan lyyrikosta, joka on hoikka, herkkä ja elämäntuskaa syvällisesti ilmaiseva hahmo, jonka surumielisyys edesauttaa luovuutta ja tekee hänestä "kiinnostavan" (Sontag 1978, 35).

Erytisesti nuorena tuberkuloosiin kuollutta pidettiin luonteeltaan romanttisena – "kiinnostavana" synonyyminä melankolialle ja taiteellisuudelle. Narratiivi juontuu tuberkuloosipotilaan raukeudesta ja toimettomuudesta, sekä tuskiensa ajamina parhaiten sairasteluun soveltuvan paikan perässä matkustamisesta. Tätä kautta tuberkuloosipotilas ilmeni tietynlaisena boheemina dekadenssitaiteilijana. Sontagin mukaan hänen tutkimuksensa teon aikaankin tuberkuloosi oli edelleen nuorten herkkien taiteilijoiden sairaus, mutta syöpä sen sijaan vaikeammin romantisoitavissa oleva, joskin myös tuberkuloosin kanssa samoja metaforisia funktioita täyttävä sairaus. Tuberkuloosipotilas nähtiin liian herkkänä sopeutuakseen vulgaariin arkimaailmaan. Myös syöpäpotilas linkittyi samaan sairauden narratiiviin tuskiensa vuoksi, vaikka mielikuvat sairaudesta ovat erilaisia. (Ks: Sontag 1978, 38–40.) Elma Takkisen esipuheessa Hellevi Takkisen sairauden tarkempaa kuvausta vältellään ja siihen liittyen puhetapoja on jonkin verran redusoitu: esimerkiksi syöpäkasvain on, kirjan luontokuvastoa mukaillen, "kasvi", joka "leikattiin luonnollisesti heti" (HS 8). Lisäksi hän nostaa esiin ennen syöpädiagnoosia annetut lääkärin lausunnot liikaherkkyyydestä ja kevätyksymyksestä (HS 7). Näin tekemällä Elma Takkinen rinnastaa mielikuvat Hellevi Takkisesta romantisoituun sairauden kuvaukseen epämiellyttävien syöpään liitettyjen mielikuvien sijasta.

Edellä kuvattu luonnehdinta tuberkuloosin tai ylipäätään sairauden aiheuttaman ennenaikaisen kuoleman sekä taiteilijuuden ja romanttisen, kiinnostavan luonteen yhteydestä pätee myös tunnetun vain 23-vuotiaaksi eläneen tuberkuloosipotilaan Saima Harmajan, rakastetun runotyön, kohdalla. Runotyttö on olennainen termi myös Hellevi Takkisen kohdalla; sen avulla tulokulma tarkentuu käsitellystä myyttisestä taiteilijakuvasta. Lydia Lehtolan esseemäinen artikkeli pureutuu valtaan runotyttöyden ympärillä. Hän tuo esiin runotyttödiskurssin historian Lucy Maud Montgomeryn *Emily of New Moon* (1923) I.K. Inhan suomennoksesta *Pieni runotyttö* (1928), jonka kautta runotyön hahmo vakiintui suomen kieleen. Hän kirjoittaa, että "[k]irjasarjan maailmankuvassa näkyy

romanttinen käsitys taiteilijasta ikuisen kauneuden välittäjänä, muita syvempänä kokijana". Tämä on myös pohja runotytlle mielletylle kokemusmaailmalle. (Ks. Lehtola 2018.) Luvussa 2.2 esiin nostettu ikuisuuden tematiikka linkittyy siis myös tähän huomioon. Artikkelissa nostetaan esiin se, että runotyttö on vähätelty hahmo, joka luodaan ulkoapäin: nimeämällä esineellistetään ja kutistetaan kohde nimeävän "paremman ymmärryksen" valossa. Artikkelissa havainnollistetaan termiin liittyvät mielikuvat nuoruudesta ja naiiviudesta, epäeroottisen ja puhtaan rakkauden kuvasta sekä eronteko runotytlön ja runoilijan välillä, joista jälkimmäinen on edennyt kirjailijan urallaan ja on tästä näkökulmasta vaikutusvaltainen sekä arvostettu. Artikkelin mukaan runotyttö taas nähdään vähemmän ansioituneena mutta kauniina ja raikkaana tekijänä, jonka kirjoitelmia ihastellaan mutta ei kunnioiteta. (Ks. Lehtola 2018.) Edellä mainittu on kiinnostava huomio, sillä vaikka kyseinen termi sisältää positiivisia attribuutteja ja voi olla voimaannuttava, ja vaikka sitä ei jossakin yhteydessä negatiivisessa merkityksessä käytettäisikään, sisältyy tämä aspekti silti runotyttöpuheeseen.

3.3 Mistä on pienet runotytlöt tehty?

On tärkeää huomata käsiteltyjen myyttien taustalla oleva konstruktiiivinen luonne; mielikuvia ylläpidetään ja rakennetaan toisintamalla niitä. Tätä ajatusta, tosin tyttökirjaksi tekemisen kontekstissa, Vappu Kannas havainnollistaa artikkelissa "Kuka lyhensi Runotytlön? L. M. Montgomeryn *Pieni runotyttö* -kirjan käännöshistoriaa". Hän nostaa esiin julkaisuprosessissa vaikuttaneiden tahojen merkitystä muistuttaessaan, että "kirjoista ei koskaan passiivisesti vain 'tule' tyttökirjoja tai lastenkirjoja, vaan niistä aktiivisesti tehdään sellaisia – oli asialla sitten kustantaja, kustannustoimittaja, suomentaja tai kirjailija" (Kannas 2014, 50). Runotyttöys ja tyttökirjallisuus ovat usein samantyyppisen kirjallisuudenlajin piiriin liitettyjä termejä, joiden kautta kirjallisuutta pyritään kohdentamaan tietylle kuluttajaryhmälle. Kannas myös selvittää kyseisen genren didaktisuutta mainitessaan, että tyttökirja "viittaa nuorille tytöille suunnattuun sarjamaiseen kirjallisuuteen, joka kuvaa nuoren tytön kasvua ja elämää ja päättyy usein avioliittoon" (Kannas 2014, 57). Kyseinen huomio on Takkisten (ja Harmajien) tapauksessa kiinnostava, sillä vaikka Takkisen kirjaa ei voi luonnehtia sarjamaiseksi tyttökirjallisuudeksi, kytkeytyvät Takkisen kirjan aiheet nuoren naisen elämään ja kasvuun, mutta kertovat lopulta ulkopuolisuudesta ja hajonneiden toiveiden uudelleenjäsentelyistä. Tarkemmin nämä aiheet voidaan paikantaa esimerkiksi, kuten luvussa 2.1 selvitettiin, sotienvälisen ajan porvarillisen perheidyllin ideaaliin ja siihen liittyvien odotusten särkymiseen.

Vaikka Kannaksen artikkeli keskittyy Takkisen teosta kaupallistetumpaan esimerkkiin, on sarjallistetuissa tyttökirjoissa tosinnettu narratiivi epäsuorasti läsnä myös Takkisen teoksessa, kuten edellä tuotiin esiin. Tällä perusteella voi *Harmaan sinipiian* aihepiirin osin paikantaa tyttökirjallisuuden narratiivien piiriin. Takkisen menetyksestä kumpuava käsittelykulma on kuitenkin usein kevyeksi miellettyjen tyttökirjojen sisällön sijasta raskas ja juoni jopa tyttökirjoissa hahmoteltua elämänkulun narratiivia varovasti vastaan asettuva. Tyttökirjallisuuteen päin teosta vetää lähinnä esipuheessa luotu narratiivi Hellevi Takkisesta sekä WSOY:n laatima takakansiteksti. Jälkimmäisessä teoksen olemusta luonnehditaan "tyttömäiseksi haaveellisuudeksi", mikä yhdistettynä arvailuun siitä, että "tämä kirja saanee herkimmät kuulijansa nuorison parista" kohdistaa oletetuksi kohderyhmäksi nuoret naiset ja tytöt. Kuten edellä on kuvattu, esipuheen kirjoittaja sekä kustantaja aktiivisesti tekevät Takkisen teosta tyttökirjaksi ja Takkista runotyöksi⁹.

Kuten Takkistenkin kohdalla, myös Saima Harmajan äiti vaikutti tyttärestään julkisuuteen rakentuvaan vaikutelmaan. Elämäkerrassa *Järjellä ja tunteella* Ylönen purkaa Saiman Laura-äidin panoksen merkitystä tyttärensä suosioon ja sivuaa myös kuvaa, joka jo edesmenneestä Saimasta äitinsä valikoivan otteen myötä rakentuu julkisuuteen esimerkiksi Lauran kokoamien runo- ja kirjekokoelmien myötä. Ylönen jopa vertaa päiväkirjaotteista koottuja teoksia Lauran tyttärensä "uudelleensynnyttämisenä fiktiivisenä ja myyttisenä runoilijana" (Ylönen 2023, 263). Huomioitavaa on, että julkaisutapa näissä kokoelmissa on *Harmaan sinipiian* tavoin postuumi ja varustettu edesmenneen kirjailijan äidin kirjoittamilla esipuheilla. Ylönen mukaan Laura muodostaa kuvan tyttärensä elämän tarkoituksesta jonakin ylimaallisena. Saima Harmajan nimellä julkaistujen kirjojen myötä hänestä vakiintuu kuva "eteerisestä, oman elämänkohtalonsa, varhaisen kuolemansa ja kutsumuksensa jo pienestä pitäen tiedostaneesta runotytöstä", joka oli "toista maata – tai toisesta maailmasta – kuin siskonsa ja koulutoverinsa". (Ylönen 2023, 203.)

Edellä mainittu kuulostaa huomattavan samankaltaiselta *Harmaan sinipiian* esipuheen perusteella muodostuvan mielikuvan kanssa. Elma Takkinen kertoo tyttärensä "vajavuutensa kanssa kamppailevista" ystäväistä, joille hän oli "odotettu ymmärtäjä", jonka ainoa todellinen ystävä tuntui kuitenkin olevan Suru. Tyttärensä viitaten Elma, edelleen myös Laura

⁹ Takkisen teos liitetään myös satukirjallisuuden traditioon, mistä kertoo alaotsikko *satusikermä*. Hellevistä myös puhutaan muun muassa saturunoilijana (HS takakansi). Tästä tutkimuksesta on kuitenkin rajattu satutraditio -näkökulma pois.

Harmajan kaikuna, kirjoittaa, että "pieni sinipiika aavisti kuolevansa nuorena" jo kauan ennen kuolemaansa, vaikka olikin vielä elämänhaluinen ja terve (HS 7). Tässä kohtaa Elma Takkinen siis suoraan rinnastaa kirjan päähenkilön ja tyttärensä, ja *sinipiika* muuttuu metonymiaksi Hellevi Takkisesta. On kiinnostava kirjallinen keino rinnastaa tosielämän henkilö sekä kirjan hahmo, ja kyseisessä tapauksessa sen luoma uusi fiktiivinen taso sitoutuu myös käsiteltyyn sairaan runotytön myyttiin. Elma Takkinen myös tuo esiin todellisuuden ja arjen harmauden vaikutuksen, joista "tyttösen herkkä mieli suuresti kärsi" (HS 7). Myös Pirjo Lyytikäisen teoksen esipuheessa viitataan André Giden moderniin narkissokseen, joka esitetään yksinäisenä uneksijana modernin ajan harmauden sekä naturalistisen kirjallisuuden keskellä (Lyytikäinen 1997, 9). Sotienvälisen kansallisromanttisen kirjallisuuden rajat sekä kuoleman ja sodan läheisyys vaikuttivat kenties samoin, mihin Elma Takkinen todellisuuden harmaudella viittaakaan. Joka tapauksessa taiteilijamyytti yltää laajalle, ja esipuhe sitoo Helleviä siihen monin keinoin.

Sairauden aiheuttama tilanne on esipuheessa hyvin romantisoitu ja siihen liitetyt narratiivit mielikuvituksellisia. Tämä kiteytyy esipuheen viimeisellä sivulla, jossa Elma Takkinen toteaa fatalistiseen sävyyn, että "Hellevi Takkisen lyhyt elämä oli kuin nopeata kirkastumista tätä ainutta tehtävää [eli kyseistä satukirjaa] varten." Tämä lausahdus on kiinnostava ollessaan sekä viittaus kirjan loppuun että uskonnollisiin kuvastoihin kirkastumisesta, ja saa myös kaikuja käsitelystä sairauden myytistä. Olemassa olevien myyttien vuoksi kirjassa kuvattu ylimaallinen kehityskulku tuntuu esipuheen ja takakannen vaikutuksesta typistyvän sairaan runotytön päiväkirjasta opettajaäidin avulla kirjaksi sommitellulta kirjoittelulta. Parhaassa tapauksessa tämän huomion tiedostaminen mahdollistaa kirjan laajemman käsittelyn tulevaisuudessa – ilman sen mahdollista supistumista vain myyttien varaan.

Lopuksi

Teoksen narratiivit taiteilijuudesta muodostuvat romanttisidealisticen tyylin ja traagisten sisäkertomusten, sekä niiden pohjalta rakentuvan kehyskertomuksen avulla. Personifioitujen hahmojen analyysin ja tulkinnan seurauksena teoksesta nousevat esiin trauman jäsentelyn prosessit. Teoksesta esiin hahmottuvat aiheet jäsentyvät yhteiskunnan normien mukaisen elämäntavan hylkäämisenä ja uudelleenjäsentelynä, kuten olen tässä tutkielmassa esittänyt. Esipuhe lähestyy teosta ulkoapäin tuoden mukaan myös yhteiskunnallista ja historiallista kontekstia. Kuten on osoitettu, esipuhe informatiivisen painotuksen lisäksi käsittelee ja kommentoi fiktiivistä teosta kaunokirjallisin keinoin, ja yhdistää porvarillisen ja kristillisen maailmankuvan tulkintaansa. Nämä seikat vaikuttavat mielikuviin, joita Hellevi Takkisesta ja hänen taiteilijakuvastaan muotoutuu.

Teosta kommentoiva esipuhe pyrkii samaistamaan edesmenneen kirjailijan ja Harmaan sinipiian hahmot samalla luoden kirjan julkaisukontekstia hyödyntäen uuden fiktiivisen tason teokselle. Elma Takkinen liittyy Hellevi Takkisen romantisoituihin narratiiveihin taiteilijamynteistä muun muassa sairauden, viattomuuden ja kohtalonomaisuuden ideoiden kautta. Kuten tässä tutkimuksessa on osoitettu, selviää tarkemman purkamisen kautta, että nämä ideat linkittyivät muun muassa nuorena sairauten kuolleen taiteilijan sekä runotyön myytteihin. Kirjailijan näihin myyttisiin narratiiveihin liittäminen tapahtuu esipuheessa luodun narratiivin kautta, joka on osoitettu muodostuneen hänen äitinsä toimesta. Sekä kirjan teeman että esipuheen pyrkimykset ovat tulkittavissa traumafiktiona ja trauman jäsentelyinä. Olen rakentanut tutkimuksen kertomuseettiselle ja narratiivisen hermeneutiikan pohjalle ja ottanut huomioon tutkimuskohteen arkaluontoisuuden, mikä on ollut myös peruste tutkimuksen tärkeydelle.

Tutkimusta olisi hyödyllistä jatkaa Takkisten narratiivisen toimijuuden näkökulmasta. Myös teoksesta esiin nousevia narratiiveja olisi hyödyllistä eritellä tarkemmin ja laajemmin. Tyttökirjallisuuden tutkimus olisi myös mielekäs tarkastelukulma. Kiinnostava jatkotutkimusaihe voisi olla uusromanttisen sekä symbolistisen kirjallisuuden ja henkisyyden välisen suhteen tutkiminen, jonka yhteys Takkisen teokseen mainittiin luvussa 2.3. Vaikka Takkisen teos sijoittuu myöhemmälle ajalle, niin samankaltaisuuksia vuosisadanvaihteelle leimallisiin uusromanttisiin suuntauksiin ja maailmankuviin löytyy teoksesta, ja toisaalta myös modernistisia piirteitä. Kirjallisuudenlajia tarkemmin pohtiva tutkimus olisi siis paikallaan.

Lähteet

- HS = *Harmaa sinipiika: satusikermä* 1949: Takkinen, Hellevi (somistanut Maija Karma).
Porvoo - Helsinki: WSOY.
- Genette, Gérard 1987/1997: *Paratexts: Thresholds of Interpretation (Seuils)*. Transl. Jane E. Lewin. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hytönen, Päivi 1998: Kirjallisuuden temppeleissä: Oppikoulun äidinkielen opetuksen käsityksiä kaunokirjallisuuden lukemisesta ja lukijoista 1940 ja 1950-lukujen taitteessa. Teoksessa *40-luku: kirjoituksia 1940-luvun kirjallisuudesta ja kulttuurista*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: SKS.
- Jytilä, Riitta 2022: *Traumaattinen muisti nykyproosassa*. Helsinki: SKS.
- Kannas, Vappu 1.12.2014: Kuka lyhensi Runotyttö? L. M. Montgomeryn Pieni runotyttö -kirjan käännohistoriaa. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 4, 48–61. Helsingin yliopisto.
- Karkama, Pertti & Koivisto, Hanne 1999: Lukijalle. Teoksessa *Ajan paineessa: kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*. Toim. Heikki Mikkeli. Helsinki: SKS.
- Lehtola, Lydia 22.11.2018: Tuollainen runotyttö. *Nuori voima*. (verkkojulkaisu)
<https://nuorivoima.fi/lue/essee/tuollainen-runotyttö> [haettu 30.1.2024].
- Lyytikäinen, Pirjo 1997: *Narkissos ja sfinksi: Minä ja toinen vuosisadanvaihteen kirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.
- Melion, Walter 2016: *Personification: Embodying Meaning and Emotion*. Leiden: Brill
- Meretoja, Hanna 2017: *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. New York: Oxford Academic.
- Paxson, James 1989: *A Poetics of personification*. Dissertation. English. New York: U.M.I.
- Sallamaa, Kari 1999: Madonna infructuosa – T. Vaaskivi ja moderni ruumiillisuus. Teoksessa *Ajan paineessa: kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*. Toim. Heikki Mikkeli. Helsinki: SKS.
- Sontag, Susan 1978: *Illness as Metaphor*. New York: Farrar, Straus & Giroux.
- Steinby, Liisa & Mäkikalli, Aino 2013: *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: SKS.
- Whitehead, Anne 2004: *Trauma Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ylönen, Ritva 2023: *Järjellä ja tunteella: kodin taloustieteen uranuurtajan, opettajan, lehti- ja naisasianaisen, kirjailijan ja runoilijan äidin Laura Harmajan traaginen elämä*. sine loco: Warelia.